

АНГЛИС ТИЛИНДЕГИ МОДАЛДЫК ЭТИШТЕРДИН СЕМАНТИКАЛЫК ЖАНА
ГРАММАТИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ МОДАЛЬНЫХ
ГЛАГОЛОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

SEMANTIC AND GRAMMATICAL FEATURES OF THE MODAL VERBS
OF ENGLISH

Аннотациясы: Англис тилиндеги модалдык этиштер чындыкты билдире турган каражаттардын бири болуп эсептелет, башкача айтканда этиштик – баяндоочтун иш аракетке болгон катышы. Бирок, ыңгайды билдирүүчү модалдуулуктун бул түрү сүйлөп жаткан адамдын субъективдүү көз карашын билдирет. Сүйлөп жаткан адам эмне жөнүндө айтып жатса да, аны зарыл, максатка ылайыктуу, мүмкүн же мүмкүн эмес же болжолдуу деп эсептейт. Модалдык маани буйрук ыңгайды колдонууда бир топ айкын көрүнөт. Буйрук ыңгай негизги этиште аталган кыймыл аракеттин аткарылышына карата сүйлөп жаткан адамдын эркин билдирет. Анын мааниси сүйлөп жаткан адамдын кимге кайрылып жаткандыгына карап өзгөрөт.

Негизги сөздөр: Модалдык этиштер, семантикалык, синтаксистик, жаксыз форма, морфологиялык.

Аннотация: Модальные глаголы в английском языке являются одним из средств выражения модальности, то есть отношения действия глагола-сказуемого к действительности. Однако, является субъективной, выражающей субъективное отношение говорящего к высказыванию. Говорящий считает то, о чем говорит, необходимым, целесообразным, допустимым или невозможным, предполагаемым и т.п.

Наиболее явно модальное значение проявляется при употреблении повелительного наклонения. Императив выражает волю говорящего к совершению действия, названного основой глагола. Его значение изменяется в зависимости от того, кому адресована изъявляемая воля говорящего

Ключевые слова: Модальные глаголы, семантически, синтаксически, морфологически, инфинитив.

Abstract: Modal verbs in English are one of the means of expressing modality, that is, the relation of the action of the verb-predicate to reality. However, this type of modality, unlike the modality expressed by the inclination, is subjective, expressing the subjective attitude of the speaker to the utterance. The speaker considers what he says about, necessary, expedient, permissible or impossible, supposed, etc.

The most obvious modal value is manifested when using imperative mood. The imperative expresses the will of the speaker to accomplish the action, called the basis of the verb. Its meaning varies depending on who is addressed to the speaker's expressed will.

Keywords: Modal verbs, semantically, syntactically, morphologically, infinitive.

Англис тилиндеги модалдык этиштерге can, may, must, ought to, shall, should, will/ would, dare, need кирет. Ошондой эле модалдык этиштердин катарына to be жана to have

этиштеринин өздүк жана өздүк эмес формалары да кошулуп, айрым учурларда колдонулат. Булар өздөрүнүн семантикалык жана грамматикалык өзгөчөлүктөрү менен айырмаланган

кызматчы сөздөрдүн чакан тобу.

1. Семантикалык жактан модалдык этиштер кыймыл аракетти да, абалды да туюндурбайт жана кадимки этиштерден айырмаланып, мумкунчулуктун, ыктымалдуулуктун, зарылчылыктын, таң калуунун, күмөн саноонун, максатка ылайыктуулуктун, каалоонун жана ар турдуу сезимдердин абстрактуу модалдык маанилерин билдирет.

Бул маанилер модалдык этиштерден кийин турган кадимки этиштердин жаксыз формасындагы (инфинитивдеги) маанилери аркылуу туюнтулат.

Этиштин жаксыз формасы то бөлүкчөсүсүз колдонулат (ought to жана to be to, to have to модалдык этиштеринин эквиваленттеринен башкасы).

2. Синтаксистик (сүйлөмдөгү орду боюнча), модалдык этиштер кызматчы сөздөр болуп эсептелет да, өз алдынча сүйлөм мүчөлөрүнүн бири катары эч убакта колдонулбайт. Алар этиштин жаксыз формасы менен айкашып, алар менен бирге татаал модалдык баяндоочту (modal compound predicate) түзөт.

–He must concentrate on what he had say, and do, and on nothing else – Ал эмне айтып, эмне кыларын гана ойлонушу керек, артыкча эч нерсе кылбашы керек.

(Божомолдоо)

–He ought to be able to remember his card number, but he could not. – Ал картасынын

номурун эстеп калышы зарыл эле, бирок анте алган жок.

(Моралдык милдеттенме)

3. Морфологиялык модалдык этиштер, адатта этиштерге мүнөздүү болгон формалардын айрымдарына ээ болбогондуктан толук эмес же жеткиликсиз деп аталат.

Алар:

– жаксыз формага (infinitive, participle, gerund), келер чак формасына, перфекттик чак (айкын откон) формасына ээ эмес.

– терс жана суроолуу түзүлүштөрдү “to do” жардамчы этишисиз түзөт.

– үчүнчү жактын жекелик түрүндөгү “(e)s” мүчөсү жалганбайт,

– аларда буйрук ыңгай жок

Модалдык этиштердин көпчүлүгү бирден көп мааниге ээ болушуп, модалдук түрдүү түстөрдү билдирет.

Демек, модалдык этиштер:

Мааниси боюнча модалдык

Аткарган кызматы боюнча кызматчы соз,

Формасы боюнча толук эмес же жеткиликсиз болуп эсептелишет жана этиштик системада толук маанилуу (негизги) этиштер менен кызматчы этиштердин ортосундагы абалды ээлешет.

Модалдык этиштердин бир катар расмий түрдө айырмаланган өзгөчөлүктөрүн төмөндөгү таблицада көрүүгө болот:

Модалдык этиштердин жетишпеген жаксыз

№ п/п	Модалдык этиштердин өзгөчө касиеттери
1	Учур чакта үчүнчү жактын жекелик түрүндө —s мүчөсү жалганбайт. He can do it. He may take it. He must go there. He ought to help him. Need he do it?
2	Жаксыз формасы жок (инфинитив, герундий)
3	Өз алдынча сүйлөм мүчөлөрүнүн бири катары эч убакта колдонулбайт. Алар этиштин жаксыз формасы менен айкашып, алар менен бирге татаал модалдык баяндоочту (modal compound predicate) түзөт. (ought жана need ден башка), I must go there. Мен ал тарапка барышым керек. You needn't do it. Сизге муну жасоонун зарылдыгы жок. Бирок: You ought to help him. Сиз жардам беришиңиз керек эле.
4	Суроолуу жана терс формасы жардамчы этишсиз эле жасалат.: в Суроолуу сүйлөмдө модалдык этиш ээнин алдына коюлат, ал эми терс формасында модалдык этиштен кийин терс маанидеги сөз, not коюлат. Can you do it? May I take it? Must he go there? Ought he to help him? Need he do it? He ought not to help him. He need not do it.
5	Өткөн чактагы формасы жок. (can — could, may — might деген модалдык этиштерден башкасы) жана аналитикалык түрлөрү (келер чак, перфект формасы жана туюк үн (страдательный залог). Зарыл болгон учурда жок формалардын ордуна модалдык этиштердин эквиваленттери колдонулат.

жана аналитикалык формаларынын ордуна колдонулуучу эквиваленттери, мисалы, **to have**, **to be** (=must), **to be able** (=can), **to be allowed**, **to be permitted** (=may).

Ошентип, өзүнүн семантикалык мүнөзү боюнча модалдык этиштер толук маанидеги (негизги) этиштерге жакын, ал эми синтаксистик касиети боюнча алар кызматчы этиштерге (жардамчы этиштер жана байламта этиштер) окшош.

Колдонулган адабияттар:

1. Барабаш, Т.А. Грамматика английского языка - М.: Высш. Шк., 1983. - 240 с.
2. Бондаренко А.В. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность - Л.: Наука, 1990. - 262 с.
3. Вейхман Г.А. Современный английский. Новейший справочник - М.: Астрель: АСТ, 2010. - 318 с.
4. Виноградов В.В. Исследования по русской грамматике - М.: Наука, 1975. - 562 с.
5. Ионина А.А., Саакян А.С. Английская грамматика: Теория и практика. - 2-е изд. испр. - М.: Рольф, 2001. - 448 с.
6. Качалова К.Н., Израилевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка - М.: Высш. Шк., 1998 - 720 с.
